

IJTIMOYIY TARMOQLARDA O‘ZBEK TILI ME‘YORLARIGA AMAL QILISH QOIDALARI

Komilova Zulxumor Xokimovna

xumor851@mail.ru

Farg‘ona davlat universiteti

SHokirova Tursunoy Kamoliddin qizi

Farg‘ona Davlat Universiteti 25-104-guruh talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tilining adabiy me‘yorlariga amal qilish masalasi yoritilgan. Internet va raqamli kommunikatsiyalar sharoitida til madaniyatining ahamiyati, foydalanuvchilarning yozishmadagi tilga e‘tibori, imlo va uslubiy me‘yorlarga rioya etish zarurati tahlil qilingan. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda tilning buzilishi holatlari, ularning sabablari va bunday muammolarni bartaraf etish yo‘llari haqida ilmiy va amaliy fikrlar bayon etilgan. Maqolada tilshunos olimlar — D. Nazarova va Z. Abdusamadovlarning asarlari ham tahlil qilinib, adabiy me‘yorlarga amal qilishning milliy til madaniyatini rivojlantirishdagi o‘rni ko‘rsatib berilgan.*

Kalit so‘zlar: *o‘zbek tili, adabiy me‘yor, til madaniyati, ijtimoiy tarmoqlar, nutq odobi, internet tili, imlo, yozish madaniyati, raqamli kommunikatsiya, tilshunoslik.*

Kirish. Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining ajralmas qismiga aylangan. Har kuni millionlab foydalanuvchilar Telegram, Instagram, TikTok, Facebook kabi platformalarda o‘z fikrini bildiradi, yangiliklar bilan bo‘lishadi, turli mavzularda bahs-munozaralar olib boradi. Shu jarayonda esa til – millatning madaniy ko‘zgusi sifatida – bevosita ta’sir ostida qolmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tilining adabiy me‘yorlariga rioya etish masalasi bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. Chunki ijtimoiy tarmoqlarda yozilgan har bir so‘z, fikr yoki jumla nafaqat shaxsning, balki butun millatning til madaniyatini ifodalaydi.

Til madaniyati va uning o‘rni

Til – millatning ruhi, uning o‘zligidir. O‘zbek tili — xalqimizning boy tarixi, qadimiy an‘analari va madaniyatini mujassam etgan til. Shu bois uni to‘g‘ri, adabiy me‘yorlarga amal qilgan holda ishlatish har bir fuqaroning burchi sanaladi. Til madaniyati deganda faqat to‘g‘ri yozish emas, balki so‘z boyligidan to‘g‘ri foydalanish, talaffuz, imlo va tinish belgilariga rioya qilish, shuningdek odobsiz so‘zlardan tiyilish ham nazarda tutiladi. Afsuski, ijtimoiy tarmoqlarda bu me‘yorlarga amal qilinmasligi holatlari tobora ko‘paymoqda.

Tilshunos olim Dilnoza Nazarova va Zafar Abdusamadov o‘zlarining “O‘zbek adabiy talaffuz me‘yorlari haqida” nomli maqolasida shunday yozadilar: “O‘zbek tili xalqimizning

ongi va tafakkuri, o'zligi va an'analarini tanitib berdi. Adabiy me'yorlarning saqlanishi tilning umumxalq quroli sifatida barqarorligini ta'minlaydi." Ularning fikricha, til me'yorlariga amal qilish millat tafakkurining, ma'naviy darajasining ko'zgidir. Demak, ijtimoiy tarmoqlarda yozish yoki fikr bildirish – bu shunchaki muloqot emas, balki til madaniyatini namoyish etishdir.

Til me'yorlariga amal qilinmasligining sabablari

Ijtimoiy tarmoqlarda "slm", "xa", "nma", "yoq", "bror" kabi so'zlarni qisqartirib yozish holatlari keng tarqalgan. Bu holatlar vaqtni tejasa-da, tildagi to'g'ri yozish madaniyatiga zarar yetkazadi. Bunday holatlarning sabablari quyidagilardir: tez yozishga intilish — foydalanuvchilar ko'pincha qulaylik uchun qisqartmalardan foydalanadilar, imlo qoidalarini bilmaslik — ayrim foydalanuvchilar o'zbek tili imlo qoidalaridan bexabar.

Chet tillar ta'siri — inglizcha yoki ruscha so'zlarning aralashib ketishi tildagi tabiiylikni yo'qotadi. Rasmiy nazorat yo'qligi — ijtimoiy tarmoqlarda hech kim imlo yoki tildan nazorat qilmaydi. Tilshunoslar bu borada ogohlantiradilar: agar bunday holatlar davom etsa, yoshlar orasida adabiy tilni bilish darajasi pasayib, yozma nutqda xatoliklar ko'payadi.

Til me'yorlariga amal qilishning asosiy qoidalari

Ijtimoiy tarmoqlarda o'zbek tili me'yorlariga amal qilish har bir foydalanuvchining mas'uliyatiga bog'liq. Quyidagi qoidalar bu borada muhim ahamiyat kasb etadi: so'zlarni to'liq shaklda yozish, qisqartma yoki belgilar o'rniga adabiy so'zlardan foydalanish zarur, imlo qoidalariga rioya qilish. "O", "g", "sh", "ch" harflarini raqam yoki belgilar bilan almashtirmaslik kerak, tinish belgilarini to'g'ri qo'yish, har bir tinish belgisi fikrning aniq va to'g'ri yetkazilishiga xizmat qiladi, adabiy tildan foydalanish, dialekt so'zlar yoki jargonlar o'rniga adabiy so'zlarni qo'llash maqsadga muvofiq, hurmat va odobni saqlash, har qanday yozishma madaniyatli, muloyim tilda bo'lishi kerak, matnni joylashtirishdan oldin qayta o'qish, matolarni tuzatish tilga bo'lgan hurmatni bildiradi. Tilshunos olimlar bu borada ko'p bora ta'kidlaydilar: tilni to'g'ri qo'llash — bu nafaqat savodlilik, balki madaniy yuksaklik belgisidir.

Ijtimoiy tarmoqlarda til madaniyatini oshirish yo'llari

O'zbek tilining internetdagi nufuzi oshishi uchun quyidagi ishlarni amalga oshirish muhimdir: til madaniyatini targ'ib qiluvchi onlayn loyihalar (masalan, "To'g'ri yozamiz!" aksiyasi)ni yo'lga qo'yish, blogerlar va mashhur shaxslarning to'g'ri yozish namunasini ko'rsatishi, maktab va oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy tarmoqlarda savodli yozish madaniyati haqida darslar o'tkazish, o'zbek tili imlo qoidalarini oson tushuntiruvchi mobil ilovalar va saytlarni yaratish va yana shu kabilar. Shuningdek, arxiv.uz saytida chop etilgan "O'zbek adabiy tilining me'yorlari" maqolasida shunday deyiladi: "Adabiy tilning me'yorlanishi muayyan qonun-qoidalarga olinishi aslida adabiy tilning umumxalq quroli, umumxalq mulki ekanligi bilan bog'liqdir." Demak, internetdagi yozishmalar ham shu

“umumxalq mulki”ni ifoda etadi. Har bir foydalanuvchi o‘z postlari va fikrlari orqali tilning madaniy ko‘zgusiga hissa qo‘shadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tili me‘yorlariga amal qilish bugungi kunda nafaqat tilshunoslarning, balki har bir foydalanuvchining burchidir. To‘g‘ri yozish, soflikni saqlash va adabiy me‘yorlarga rioya etish — bu millatning madaniy darajasini belgilovchi mezondir. Tilimizni asrash, unga hurmat bilan yondashish orqali biz o‘z millatimizga, madaniyatimizga hurmat ko‘rsatamiz.

Til bu — millat yuragi. Shu bois har bir o‘zbek ijtimoiy tarmoqlarda yozganda o‘z tili, o‘z so‘ziga e‘tiborli bo‘lishi zarur. Tilni to‘g‘ri ishlatish – bu oddiy yozish malakasi emas, balki madaniyat, tarbiya va milliy g‘urur belgisidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Nazarova D. va Abdusamadov Z. “O‘zbek adabiy talaffuz me‘yorlari haqida” — Zenodo ilmiy platformasi, 2023-yil.
- 2.Qodirova N. “Ijtimoiy tarmoqlarda nutq madaniyati: muammo va yechimlar” — “Filologiya masalalari” jurnali, 2021-yil
- 3.Yo‘ldosheva D. “Internet tarmog‘ida adabiy tildan foydalanish me‘yorlari” — Toshkent davlat universiteti ilmiy to‘plami, 2020-yil
- 4.Toshboeva G. “Nutq madaniyati va ijtimoiy tarmoqlarda til masalalari” — “O‘zbek tili va adabiyoti” jurnali, 2023-yil
5. Komilova, Z. Kh. (2023). The role and importance of information technology science in today's society. Education and innovative research. Bukhara State University, 2(2), 234-237.
6. Komilova Z.Kh,Nazirjonova. F.S The role of new information technologies in education. Экономика и социум. 2021, № 4-1 (83), -С.167-170.
7. Z. X. Komilova. Axborot texnologiyalari fanining hozirgi jamiyatdagi o‘rni va ahamiyati //Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. Buxoro davlat universiteti. – 2023. – T. 2. – №. 2. – С. 234-237.